

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»

Рада молодих учених та спеціалістів

І С Т О Р І О Г Р А Ф І Я

Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції
викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського

Одеса
2023

УДК 300.3+301+930.1; 911.3 (477.74).

Історіосфера. Матеріали Вісімнадцятої наукової конференції викладачів, здобувачів вищої освіти та молодих учених Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. — Одеса : Ун-т Ушинського, 7–8 квітня 2023 р. — 124 с.

*Рекомендовано до друку
рішенням Вченої ради
Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*

Протокол № 9 від 30 березня 2023 р.

ISBN 966-7965-01-5

© Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

Позиція авторів може не співпадати з думкою редакційної колегії.

Відповідальний редактор —
д. філос. н., проф. **Ю. А. Добролюбська**

Редакційна колегія:

- д. філос. н., проф. **Є. Р. Борінштейн** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **А. О. Добролюбський** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **С. В. Іванова** (Інститут археології НАН України);
д. іст. н., проф. **А. В. Красножон** (Ун-т Ушинського);
к. іст. н., доц. **О. Є. Ліхачова** (Ун-т Ушинського);
д. філос. н., доц. **В. В. Окорокова** (Ун-т Ушинського);
д. іст. н., проф. **В. А. Савченко** (Ун-т Ушинського);
д. філос. н., доц. **З. М. Агаманюк** (Ун-т Ушинського);
к. іст. н., доц. **О. М. Присяжнюк** (Ун-т Ушинського).

4. Hansson N., Ottosson A. Nobel Prize for Physical Therapy? Rise, Fall, and Revival of Medico-Mechanical Institutes. *Physical Therapy*. Vol. 95. № 8. P. 1184–1194.
5. Levertin A. Dr. G. Zander's medico-mechanische Gymnastik. Stockholm: Königl. Buchdruckerei, P.A.Norstedt & Söner, 1892. 202 p.

Присяжнюк О. М.

Віктор де Стюрс та музейна система в Нідерландах: минуле та сьогодення

Сьогодні у рамках соціальної правової держави уряд Нідерландів діє у широкому полі гарантій благополуччя громадян у сфері їхнього соціально-культурного забезпечення. Було передбачено широку участь населення у культурному житті країни і зокрема — у музейній політиці збереження та трансляції творів мистецтва та культури. Мотиви державної підтримки мають на увазі розвиток, благополуччя, соціальну значущість та інновації. З початку 80-х років ХХ ст. державні витрати на культуру стали стабільно зростати, згодом майже щорічно мільярд гульденів витрачався на культуру. Проте слід зазначити, що бюджет на культуру в Нідерландах ніколи не перевищував 0,2 % загальних державних витрат [5].

Історично в галузі музейної політики виділялося два ключові моменти: збереження та поповнення музейних колекцій, а також доступність для публіки (освітня функція музею). Музейна справа в Голландії, як повсюдно у Європі, проходила процес свого становлення, починаючи від приватних колекцій. Зрозуміло, приватне колекціонування предметів старожитності та художніх шедеврів було в основному справою аристократії. Колекціонери займалися цим, як правило, для задоволення, і внаслідок того, що предмети таких колекцій були їхньою приватною власністю, вони були зацікавлені у забезпеченні контролю за безпекою та станом артефактів [1].

У ХІХ столітті колекції були класифіковані як національне надбаня. Цьому процесу сприяла Велика французька революція та французький досвід створення публічних музеїв. Декілька приватних зібрань були після революції перетворені на музеї і стали загальнодоступними. Початок музейної мережі в Нідерландах, а отже, і голландської музейної політики по суті було покладено, коли після встановлення в країні французького протекторату виникла ідея створити в Батавській республіці (як тоді називали Голландію) публічного музею, подібного до паризького Лувру. У 1800 році в Гейс-тен-Босі відкривається Національна художня галерея. Музеї, що були засновані у

XIX столітті, були вже орієнтовані на широку аудиторію. На практиці, однак, як і раніше, постійними відвідувачами музеїв залишалася лише обмежена частина суспільства, і директори фактично продовжували традицію приватної політики колекціонерів. Поріг соціальної доступності музейних установ залишався високим [1].

Підйом світових ярмарків у період з 1851 року до Першої світової війни мав велике значення для розвитку музейної справи щодо її загальної доступності та орієнтації на інтереси аудиторії. Кеннет Хадсон зазначає, що комерційна основа світових ярмарків мала певний вплив на постановку завдань музейно-експозиційної діяльності. Масштабні пересувні ярмаркові презентації вплинули на формування виставкової практики. Незважаючи на ці події, у XIX столітті все ще залишалося суттєве протиріччя між традиційними концепціями музею як «священного» місця для поціновувачів мистецтва та старожитностей, з одного боку, та ідеалом просвітництва, де підкреслюється освітнє та просвітницьке завдання музею, з іншого [9, р. 14].

До останньої чверті дев'ятого століття державна політика в галузі музеїв була переважно пасивною. У своїй знаменитій статті, написаній у 1873 році, Віктор де Стюрс розкритикував ставлення уряду до музейних колекцій [7]. Він стверджував, що існування та розвиток музейної мережі необхідні для збереження національної культури і що уряд існує для цього та має нести відповідальність, тоді як у Голландії того часу колекціями дуже недбало керували, тому нерідко найцінніші експонати зникали за кордоном [9, р. 16–17].

Особливу роль у розвитку музейної мережі в Нідерландах Віктор де Стюрс зіграв як головна посадова особа Департаменту мистецтв та наук Міністерства внутрішніх справ. Величезні заслуги де Стюрса у розвитку музейної справи в Голландії дуже докладно та яскраво розглянуті у праці Емануеля Бекмана [2].

Порівняно із сусідніми країнами, і особливо — зі Сполученими Штатами Америки, голландські музеї дуже відставали у постановці та реалізації музейних завдань. Музеї не були розраховані на аудиторію та реалізовували лише функції збереження та науково-дослідні. Це становище почало змінюватися на початку XX століття, коли в музеях почали організовуватися лекції та проводитись екскурсії. Переорієнтація на громадськість у період між світовими війнами відбувалася неспішно. Озираючись назад, можна сказати, що Другу світову війну слід розглядати як каталізатор у культурній політиці. Громадське здоров'я тоді було підірвано, йшлося про «масове моральне розкладання». Так що після війни були спроби подолати довоєнний рівень, у тому числі в галузі музейної політики, і відновити суспільні відносини за допомогою виховної та освітньої функції музеїв [11].

У 1953 році було опубліковано звіт Комісії з розвитку відвідуваності музеїв. Ця комісія визначила, що, незважаючи на всі зусилля, пробіл між музеєм та широкою аудиторією продовжує існувати. У звіті особливо наголошувалося на соціальному завданні музейної діяльності. Відповідно до висновків комісії, було розроблено численні плани, у тому числі щодо організації спеціальних молодіжних виставок, щодо впровадження програми відвідування музею в освітнє середовище середньої школи тощо. Для загального культурного розвитку громадянського суспільства Нідерландів було створено ряд спеціальних фондів, де знайшли місце різні ініціативи, від шкільних концертів до регіональних рад з культури [9, р. 20]. В результаті виконаної роботи кількість відвідувачів голландських музеїв помітно зросла.

Втім, дискусія про роль та завдання музею тривала й у 60-х роках. Одна група музейних співробітників пропонувала залишити у пріоритеті збирання, консервацію та вивчення музейних предметів, а інша група як першочергове завдання бачила оптимізацію доступності музейних колекцій для широкого загалу [8, р. 100]. Ця суперечність відноситься до класичного дуалізму у завданнях музеїв: з одного боку, функція збирання та зберігання, з іншого боку — суспільне завдання.

У 1976 році був виданий Меморандум про нову музейну політику [4], який значно розширив суспільно орієнтовані завдання. Урядом, нарешті, була явно акцентована функція виховної роботи, освіти та просвіти з урахуванням музею. Також було акцентовано інноваційність у музейній системі та експериментальність у музеєзнавчих дослідженнях. Музейні працівники стали віддавати перевагу тематичним презентаціям як у рамках постійних експозицій, так і на тимчасових виставках. У 70-ті роки голландські музеї «виходять» за стіни своїх приміщень, щоб дістатися тих відвідувачів, які ніколи не були в жодному музеї [10].

Після випуску нового Меморандуму музейної політики у 1985 році почав активно розвиватися процес диференціації завдань музеїв як закладів культури та спеціалізації музейних працівників. У ряді провідних музеїв країни цей розвиток добре помітний і виявляється у пристосуванні до корпоративної культури: директор музею стає менеджером, а сам музей переходить з моделі державної субсидованої установи до моделі приватної компанії [3]. Проте таке пристосування до нових реалій мало негативний ефект: музей більше не мотивований народною освітою, тепер йдеться про виживання музею за допомогою самофінансування, тобто на перший план виходить фінансовий аспект. Для цього багато музеїв починають співпрацювати з приватними установами та комерційними компаніями.

Внаслідок отримання цього досвіду було вирішено, що центральний уряд має залишатися власником колекцій національних музеїв; приватизовані музеї укладають угоди з державою, зобов'язуючись нести функції збереження та передачі культурної спадщини, громадські функції та проводити науково-дослідні роботи.

Слід наголосити на актуальних проблемах, що стоять перед музеями Голландії сьогодні, з якими необхідно боротися. Це систематичні затримки у реєстрації, недоліки в консервації та реставрації колекцій — все це потребує окремих заходів [12]. Останнім часом також стоїть питання про джерела фінансування музеїв, крім урядових асигнувань: це може бути дохід від музейних магазинів чи ресторанів або отримання коштів з фондів, від спонсорів.

Важливо відзначити семирічну культурну політику в Нідерландах за міністра Брінкмана. У цей період були спроби використати нові форми культурного субсидування закладів культури, включаючи музеї, для більшої ефективності. Було зроблено спробу зменшити бюрократичну структуру музейної організації через децентралізацію та дерегулювання [8, р. 88–90]. Реіфікація загалом, безсумнівно, є тенденцією останніх років, але специфіка музею як закладу культури принципово відрізняється від приватної особи чи компанії і це необхідно враховувати.

Розвиток, який відбувається з 90-х років ХХ століття, характеризується наділенням голландських музеїв високим рівнем свободи та меншим впливом з боку уряду: класичні адміністративні методи управління сягають у минуле.

У 2019 році було запропоновано нову концепцію музею. На 25-й Генеральній конференції Міжнародної ради музеїв (ICOM) у Кіото нідерландська секція Ради на чолі з Дідеріком фон Беннінгдаузенем повідомила про свою згоду з пропозицією про нове визначення музею. Суть нової концепції музею полягає в наступному: «Музеї — це демократизовані, інклюзивні та поліфонічні простори для критичного діалогу про минуле та майбутнє. Визнаючи та вирішуючи конфлікти та проблеми сьогодення, вони зберігають артефакти та зразки минулого для суспільства, зберігають різноманітні спогади для майбутніх поколінь та забезпечують рівні права та доступ до культурної спадщини для всіх людей» [6].

Згідно з новим визначенням, музеї існують не для отримання прибутку. «Вони працюють в активному партнерстві з різними соціальними групами та товариствами та для різних спільнот, збираючи, зберігаючи, досліджуючи, інтерпретуючи та демонструючи розуміння світу. Музеї створюються та розвиваються з метою сприяння людській гідності, соціальній справедливості, глобальній рівності та

благополуччю на планеті» [6]. Така сутність нової концепції музею, прийнятої в ряді держав світу, і стала основою для проведення нової музейної політики в Нідерландах. На цій підставі можна припускати подальший розвиток та вдосконалення голландських музеїв, досвід яких може виявитися корисним і для інших країн, особливо включаючи вітчизняну музейну політику.

1. Бражников А. А. Музейная политика Нидерландов: от истории к современности. Научная палитра: электрон. науч. журн. 2021. № 2. URL: [http://culture.esrae.ru/pdf/2021/2\(32\)/1064.pdf](http://culture.esrae.ru/pdf/2021/2(32)/1064.pdf)
2. Boekman E. Overheid en kunst in Nederland. Amsterdam, 1989. 114 p.
3. De Rock G.J. Het museum als speelbal op de golven van het politiek-economische krachtenveld. Metropolis M. Jrg. 8. 1987. № 5/6. PP. 8–15.
4. Dit aspect is onlangs nog eens benadrukt in de Toespraak van minister Brinkman op de HCB-directeurenvergadering te Rijswijk. Rijswijk: Ministerie van WVC (interne publikatie), 15 december, 1988. P. 2.
5. Elshout D. Museumbeleid nader belicht. Boekmancahier. Jrg 1. 1989. № 2. P. 105–115.
6. ICOM: international council of museums Nitherlands. URL: <https://www.icomnederland.nl/nieuws/131-nieuwe>
7. Tillema J.A.C. Victor de Stuers. Ideeën van een individualist. Assen: Van Gorcum, 1982, 243 blz.
8. Vaessen J.A.M.F. Musea in een museale cultuur: de problematische legitimering van het kunstmuseum. Zeist, 1986. P. 100.
9. Vaessen J.A.M.F. Op zoek naar legitimiteit: een analyse en interpretative van de Nederlandse museumdiscussie 1974–1979. Tilburg, 1979. P. 13.
10. Van Eijnsbergen Th.J. Verkennend onderzoek onder musea in Nederland's-Gravenhage, 1972. P. 34.
11. Vlуг A.J.E. Spiegel van het dagelijks leven: sociaal-culturele thematentoonstellingen in Nederlandse musea 1972–1987. Amsterdam, 1988. P. 4–5.
12. Zoeklicht op zelfstandigheid: een verkenning van de mogelijkheden tot verzelfstandiging van de Rijksmusea en overige instellingen. Rijswijk: Ministerie van WVC, 1989. P. 17.

Годун В. П.

Карл Ларссон та його карикатурна замальовка «АВС або перше навчання Франсіна»

Ім'я Карла Ларссона — відомого шведського художника — асоціюється у всьому світі не тільки з досягненнями і сфері живопису другої половини ХІХ – початку ХХ ст., а і з поняттям про створення